

Георги Байданов и развитието на българското музикално образование в края на XIX и началото на XX век

*Росица Драганова**

Резюме: Многогранната дейност на Георги Байданов (1853 – 1927) изиграва съществена роля за развитието на музикалното образование у нас. През 1890 публикува „Кратък учебник по музиката за долните класове на гимназиите“, в който съчетава идеи от най-новите съчинения в областта на теорията, солфежа и музикалното образование, появили се през втората половина на XIX век. Пише активно в периодичния печат и е редактор на първия (единствен) брой на първото българско музикално списание „Гусла“, излязло през 1891. Байданов е и един от първите ни хорови дейци, ръководи светски и църковни хорове. Участва активно в организационното изграждане на музикалната ни култура на границата на вековете – основава заедно с Димитър Хаджигеоргиев музикалното дружество „Кавал“ в Стара Загора през 1897, включва се в дейността на създадения през 1904 Български музикален съюз. Независимо от безспорната му роля за разгръщането на музикалнообразователните възгледи и за натрупването на музикалнотеоретични идеи в този ранен етап, делото му не е ставало обект на отделно по-мощно проучване. Основните сведения за живота му се съдържат в статията за Байданов в Енциклопедията на българската музикална култура [Кръстев / Krastev, 1967]. Ценни са и свидетелствата на Димо Бойчев, публикувани в сп. „Родна песен“ [Бойчев / Boychev, 1942], докато по-новите (преобладаващо журналистически) текстове главно преповтарят вече известното. Недокрай проучен е и личният му фонд, съхраняван в Научния архив на БАН. Настоящият текст има за цел да се обнови данните за

* Проф. д-р Росица Драганова – сектор „Музика“,
Институт за изследване на изкуствата, Българска академия на науките;
e-mail: r_draganova@abv.bg

Росица Драганова • Георги Байданов и развитието на българското музикално...

Георги Байданов (включително на биографично ниво) и да се интерпретира цялостно неговият просветителски принос за развитието на музикалната ни култура и образование.

Ключови думи: *музикално образование, учебна програма по музика, учебник по музика, образователен метод*

Литература / Bibliography:

A-moll. Пението в нашите училища. – В: *Учител*, 1897/98, с. 815 – 819 [A-moll. Penieto v nashite uchilishta. – In: *Uchitel*, 1897/98, s. 815 – 819].

Анонимен. Критика за „Кратък учебник по музиката за долните класове на мъжките и девически гимназии от Георги Байданов, учител при Пловдивската мъжка гимназия „Александър I-ий“ – В: *Кавал*, 1894, № 11 – 12, с. 66 – 67 [Anonimen. Kritika za „Kratok uchebnik po muzikata za dolnite klasove na mazhkite i devicheski gimnazii ot Georgi Baydanov, uchitel pri Plovdivskata mazhka gimnaziya „Aleksandar I-iy“ – In: *Kaval*, 1894, № 11 – 12, s. 66 – 67].

Атанасов / Atanasov, Жечо. История на българското образование: лекционен курс. София: СУ „Климент Охридски“, 1984 [Atanasov, Zhecho. Istoriya na balgarskoto obrazovanie: leksionen kurs. Sofia: SU „Kliment Ohridski“, 1984].

³⁴ За печат на 2 страници.

Байданов, Георги. Кратък учебник по музиката за долните класове на гимназиите. Част първа – теоретическа. *Първо издание.* Пловдив – София: Единство, 1890 [Baydanov, Georgi. Kratak uchebnik po muzikata za dolnite klasove na gimnaziite. Chast parva – teoreticheska. Parvo izdanie. Plovdiv – Sofia: Edinstvo, 1890].

Байданов, Георги. Кратък учебник по музиката за долните класове на гимназиите и горний курс на основните училища. Ч. I. *Пето издание.* Пловдив: Единство, 1897а [Baydanov, Georgi. Kratak uchebnik po muzikata za dolnite klasove na gimnaziite i gorniy kurs na osnovnite uchilishta. Ch. I. Peto izdanie. Plovdiv: Edinstvo, 1897a].

Байданов, Георги. Кратък учебник по музиката за долните класове на гимназиите и горний курс на основните училища. Ч. II. *Трето издание.* Пловдив: Единство, 1897б [Baydanov, Georgi. Kratak uchebnik po muzikata za dolnite klasove na gimnaziite i gorniy kurs na osnovnite uchilishta. Ch. II. Treto izdanie. Plovdiv: Edinstvo, 1897b].

Байданов, Георги. Мнение по начина на преподаване пението в основното ни училище. Стара Загора: Ив. Гутенберг, 1901 [Baydanov, Georgi. Mnenie po nachina na prepodavane penieto v osnovното ni uchilishte. Stara Zagora: Iv. Gutenberg, 1901].

Байданов, Георги. По въпроса: нужен ли е учебник по пението? – В: *Музикален вестник*, 1905, № 5 – 6, с. 4 [Baydanov, Georgi. Po vaprosa: nuzhen li e uchebnik po penieto? – In: Muzikalen vestnik, 1905, № 5 – 6, s. 4].

Бакалов, Господин Ив. Спомени из музикалното минало на Ст.-Загора. – В: *Музикален преглед*, 1928, № 2, с. 3 – 5 [Bakalov, Gospodin Iv. Spomeni iz muzikalното minalo na St.-Zagora. – In: Muzikalen pregled, 1928, № 2, s. 3 – 5].

Бойчев, Димо. Георги Байданов. – В: *Родна песен*, 1942, № 1, с. 11 – 15 [Boychev, Dimo. Georgi Baydanov. – In: Rodna pesen, 1942, № 1, s. 11 – 15].

Бойчев, Димо. Моите спомени. Ръкопис, 1955. Научен архив на БАН, сб. XIX, оп. I, а.е. 14 [Boychev, Dimo. Moite spomeni. Rakopis, 1955. SA – BAS, sb. XIX, op. I, a.e. 14].

Дончев, Дончо Петков. Очерк за музикалното минало на град Казанлък от 50-те години на XIX в. до 9. IX. 1944 година. Ръкопис, 1966. Научен архив на БАН, сб. XVII, оп. I, а.е. 52 [Donchev, Doncho Petkov. Ocherk za muzikalното minalo na grad Kazanlak ot 50-te godini na XIX v. do 9. IX. 1944 godina. Rakopis, 1966. SA – BAS, sb. XVII, op. I, a.e. 52].

Витанова, Лиляна. „Кавал“ (муз. д-во в Стара Загора). – В: **Кръстев, Венелин** (отг. ред.). *Енциклопедия на българската музикална култура.* София: БАН, 1967, с. 265 [Vitanova, Lilyana. „Kaval“ (muz. d-vo v Stara Zagora). – In: Krastev, Venelin (chief editor). Entsiklopediya na balgarskata muzikalna kultura. Sofia: BAS, 1967, s. 265].

Витанова, Лиляна и Генчо Гайтанджиев. Музикалното възпитание в българското училище. София: Наука и изкуство, 1975 [Vitanova, Lilyana, Gencho Gaytandzhiev. Muzikalното vazpitanie v balgarskoto uchilishte. Sofia: Nauka i izkustvo, 1975].

Годишник на Ст. Загорската държавна „Марийнска“ девическа гимназия за учебната 1904 – 1905 година. Стара Загора: Светлина, 1905

[Godishnik na St. Zagorskata darzhavna „Mariynska“ devicheska gimnaziya za uchebnata 1904 – 1905 godina. Stara Zagora: Svetlina, 1905].

Динев, Петър. Известни църковни диригенти в България. – В: *Църковен вестник*, 1962, № 39, с. 10 – 11 [Dinev, Petar. Izvestni tsarkovni dirigenti v Bulgaria. – In: Tsarkoven vestnik, 1962, № 39, s. 10 – 11].

Драганова, Росица. За първите български учебници по музика и сборници с детски и училищни песни. – В: *Млад научен форум за музика и танц*, 2020а, № 14, с. 33 – 44 [Draganova, Rossitsa. Za parvite balgarski uchebnitsi po muzika i sbornitsi s detski i uchilishtni pesni. – In: Mlad nauchen forum za muzika i tants, 2020a, № 14, s. 33 – 44].

Драганова, Росица. Музиката в българското училище в края на XIX и началото на XX век. София: Институт за изследване на изкуствата, 2020б [Draganova, Rossitsa. Muzikata v balgarskoto uchilishte v kraia na XIX i nachaloto na XX vek. Sofia: Institute of Art Studies, 2020b].

Камбуров, Иван. Емануил Манолов. София: Държавна печатница, 1934 [Kamburov, Ivan. Emanuil Manolov. Sofia: Darzhavna pechatnitsa, 1934].

Карасев, Алексей Н. Методика пения. Пенза: Типо-литография В. Н. Умнова, 1891 [Karasev, Aleksey N. Metodika peniya. Penza: Tipo-litografiya V. N. Umnova, 1891], https://archive.org/details/20200210_20200210_1331/page/n11/mode/2up (31.7.2022).

Кръстев, Венелин. Байданов, Георги Колчев. – В: **Кръстев, Венелин** (отг. ред.). *Енциклопедия на българската музикална култура*. София: БАН, 1967, с. 176 – 177 [Krastev, Venelin. Baydanov, Georgi Kolchev. – In: Krastev, Venelin (chief editor). Entsiklopediya na balgarskata muzikalna kultura. Sofia: BAS, 1967, s. 176 – 177].

Люлюшев, Марин, Йордан Колев, Албена Чавдарова и др. История на педагогиката и българското образование. София: Вета Словена-ЖГ, 1998 [Lyulyushev, Marin, Yordan Kolev, Albena Chavdarova etc. Istoriya na pedagogikata i balgarskoto obrazovanie. Sofia: Veda Slovena- ZHG, 1998].

Махан, Карел. Кратък учебник по пеене за средните мъжки и девически училища. Клас IV и V. *Второ преработено издание*. Пловдив: книж. Н. П. Краварев, 1900 [Macháň, Karel. Kratak uchebnik po peene za srednite mazhki i devicheski uchilishta. Klas IV i V. Vtoro preraboteno izdanie. Plovdiv: knizh. N. P. Kravarev, 1900].

Мръвик, Йосиф. Отговор на писаното от г. Байданов, учител по пението, в отчета на Ст. Загорската м. държавна девическа гимназия за учебната 97/98 год. върху успеха от преподаването на неговия предшественик, учител по пението. Казанлък: Надежда, 1899 [Mravik, Yosif. Otgovor na pisanoto ot g. Baydanov, uchitel po penieto, v otcheta na St. Zagorskata m. darzhavna devicheska gimnaziya za uchebnata 97/98 god. varhu uspeha ot prepodavaniето na negoviyu predshestvenik, uchitel po penieto. Kazanlak: Nadezhda, 1899].

Мустаков, Никола. Янко Мустаков – В: *Свищов*, 1941, № 11 – 16 [Mustakov, Nikola. Yanko Mustakov – In: Svishtov, 1941, № 11 – 16].

Отчет на Държавното педагогическо трикласно и образцово училище в гр. Казанлък за учебната 1896 – 1897 година. С кратък преглед за вървежа му през уч. 1883-84 до 1896-97 г. Казанлък: Надежда, 1897 [Otchet na

Darzhavnoto pedagogicheskoto triklasno i obraztsovo uchilishte v gr. Kazanlak za uchebnata 1896 – 1897 godina. S kratak pregled za varvezha mu prez uch. 1883-84 do 1896-97 g. Kazanlak: Nadezhda, 1897].

Отчет на Мариинската държавна девическа гимназия в Стара Загора за 1897/8 учебна година. Стара Загора: Светлина, 1898 [Otchet na Mariynskata darzhavna devicheskа gimnaziya v Stara-Zagora za 1897/8 uchebna godina. Stara Zagora: Svetlina, 1898].

Отчет на Мариинската Старо-Загорска държавна девическа гимназия в Стара-Загора за учебната 1900/901 година. Стара Загора: Светлина, 1901 [Otchet na Mariynskata Staro-Zagorska darzhavna devicheskа gimnaziya v Stara-Zagora za uchebnata 1900/901 godina. Stara Zagora: Svetlina, 1901].

Отчет на Ст.-Загорската държавна „Мариинска“ девическа гимназия за учебната 1903-904 година. Стара Загора: Светлина, 1904 [Otchet na St.-Zagorskata darzhavna „Mariynska“ devicheskа gimnaziya za uchebnata 1903-904 godina. Stara Zagora: Svetlina, 1904].

Програма по пение за основното училище. – В: *Музикален вестник*, 1905 (год. II), № 5 и 6, с. 3 – 4 [Programa po penie za osnovnoto uchilishte. – In: Muzikalen vestnik, 1905 (god. II), № 5 i 6, s. 3 – 4].

Пръв годишен отчет на Областната девическа гимназия в Стара Загора за учебната 1882/83 година. Пловдив: Областна печатница, 1883 [Prav godishen otchet na Oblastnata devicheskа gimnaziya v Stara Zagora za uchebnata 1882/83 godina. PlovdiIn: Oblastna pechatnitsa, 1883].

Първият музикален конгрес. – В: *Музикален вестник*, 1904 (год. I), № 1, с. 6 – 7 [Parviyat muzikalen kongres. – In: Muzikalen vestnik, 1904 (god. I), № 1, s. 6 – 7].

С български дух и европейска мисъл. Стара Загора: Регионален исторически музей, 2018 [S balgarski duh i evropeyska misal. Stara Zagora: Regionalen istoricheski muzey, 2018].

Списък на учебниците, които се допускат за употреба в училищата в България (раздел XV „Пение и музика“). – В: *Училищен преглед*, 1900 (година V), с. 255 – 256 [Spisak na uchebnitsite, koito se dopuskat za upotreba v uchilishtata v Bulgaria (razdel XV „Penie i muzika“). – In: Uchilishten pregled, 1900 (godina V), s. 255 – 256].

Третий годишен отчет на Областната девическа гимназия в Стара Загора за учебната 1884-85 година. Пловдив: печ. на Христо Г. Данов, 1885 [Tretiy godishen otchet na Oblastnata devicheskа gimnaziya v Stara Zagora za uchebnata 1884-85 godina. PlovdiIn: pech. na Hristo G. Danov, 1885].

Цонков, Димо. Материали за изучаване на учебното дело в България. Книга VII. Развитие на основното образование в България от 1878 до 1928 г. София: Държавна печатница, 1928 [Tsonkov, Dimo. Materiali za izuchavane na uchebnoto delo v Bulgaria. Kniga VII. Razvitie na osnovnoto obrazovanie v Bulgaria ot 1878 do 1928 g. Sofia: Darzhavna pechatnitsa, 1928].

Чомаков, Боян. Песента „Нива“ на два гласа. – В: *Учител*, 1897/98, с. 388 – 390 [Chomakov, Boyan. Pesenta „Niva“ na dva glasa. – In: Uchitel, 1897/98, s. 388 – 390].

Архивни източници / Archival sources:

Байданов, Георги. Китка от народни песни за камерен оркестър. Ръкопис, б. д. Научен архив на БАН, ф. 204К, оп. I, а.е. 8 [Baydanov, Georgi. Kitka ot narodni pesni za kameren orkestar. Rakopis, b. d. SA – BAS, f. 204K, op. I, a.e. 8].

Байданов, Георги. Китка от народни песни за камерен струнен оркестър. Ръкопис. 20 ноември 1907 г., Стара Загора. Научен архив на БАН, ф. 204К, оп. I, а.е. 7 [Baydanov, Georgi. Kitka ot narodni pesni za kameren strunen orkestar. Rakopis, 20 noemvri 1907 g., Stara Zagora. SA – BAS, f. 204K, op. I, a.e. 7].

Байданов, Георги. Китка от народни песни за четири цигулки. Ръкопис, б. д. Научен архив на БАН, ф. 204К, оп. I, а.е. 6 [Baydanov, Georgi. Kitka ot narodni pesni za chetiri tsigulki. Rakopis, b. d. SA – BAS, f. 204K, op. I, a.e. 6].

Сведение за прослуженото време и трудовото възнаграждение на Георги Байданов от 1885 до 1893 г. Научен архив на БАН, ф. 204К, оп. I, а.е. 1 [Svedenie za prosluzhenoto vreme i trudovoto vaznagrazhdenie na Georgi Baydanov ot 1885 do 1893 g. SA – BAS, f. 204K, op. I, a.e. 1].

Служебен списък / Sluzheben spisak, (кадрови формуляри) на Георги Байданов, учител при Марийнската Ст.-Загорска Държ. Девическа гимназия. Научен архив на БАН, ф. 204К, оп. I, а.е. 2 [Sluzheben spisak (kadrovi formulyari) na Georgi Baydanov, uchitel pri Mariynskata St.-Zagorska Darzh. Devicheska gimnaziya. SA – BAS, f. 204K, op. I, a.e. 2].

Интернет източници / Internet sources:

Георги Байданов (1853 – 1927) – педагог, диригент, музикален теоретик (б. а.) [Georgi Baydanov (1853 – 1927) – pedagog, dirigent, muzikalen teoretik], <https://www.stara-zagora.libsz.org/lichnosti/georgi-baidanov-1853-1927> (31.7.2022).

Die Liedertafel in China, oder, die zerbrochene Chaise (n. a.), <https://digital.slub-dresden.de/werkansicht/dlf/10815/1> (31.7.2022).

Приложение 1. Основни издания на „Кратък учебник по музиката“

Appendix 1. Major editions of the Short Textbook of Music

– Кратък учебник по музиката за долните класове на гимназиите. Част първа – теоретическа. *Първо издание.* Пловдив – София: Единство, 1890.

– Кратък учебник по музиката за долните класове на мъжките и девически гимназии и горний курс на основните училища. Кл. I-III. *Второ преработено и допълнено издание.* Пловдив: Единство, 1894.

– Кратък учебник по музиката за долните класове на гимназиите и горний курс на основните училища. Ч. I. *Трето издание.* Пловдив: Единство, 1896.

– Кратък учебник по музиката за долните класове на гимназиите и горний курс на основните училища. Ч. I. *Пето издание.* Пловдив: Единство, 1897.

– Кратък учебник по музиката за долните класове на гимназиите и горний курс на основните училища. Ч. II. Трето издание. Пловдив: Единство, 1897.

Приложение 2. Текстове за музикалното образование **Appendix 2. Texts on Music education**

– Няколко думи за материала и начина на преподаване пението в нашите основни училища. Пловдив: Единство, 1893.

– Няколко думи за обема и разпределението материала по музиката в педагогическите ни училища. По повод програмопроекта на М-вото на нар. просвещение. Казанлък: Надежда, 1896.

– Мнение по начина на преподаване пението в основното ни училище. Реферат четен в Учит. конференция в Ст. Загора на 12 май 1901 г. Стара Загора: Ив. Гутенберг, 1901.

– Музикалното възпитание на децата ни. Публ. лекция, четена в Нар. унив. в Ст. Загора на 21 март 1904 г. Стара Загора: Светлина, 1904.

– Нуждата от музикално образование у нас. – В: *Музикален вестник*, 1905, № 1 – 2, с. 10 – 12.

– По въпроса: нужен ли е учебник по пението? – В: *Музикален вестник*, 1905, № 5 – 6, с. 4.

– Няколко думи по методиката на пението. – В: *Музикален вестник*, 1907, № 4, с. 5– 6.

– Нуждата за превръщане музикалното училище в държавно. – В: *Музикален вестник*, 1908, № 6, с. 1 – 2.

– Музиката като възпитателен фактор. – В: *Музикален вестник*, 1909, № 5– 6, с. 5 – 7.

Приложение 3. Текстове за българския фолклор **Appendix 3. Texts on Bulgarian Folklore**

– Българската народна песен – мисли, факти и пожелания. Стара Загора: Ив. Гутенберг, 1901.

– Няколко думи по събирането на народните песни. – В: *Музикален вестник*, 1905, № 4, с. 2 – 3.

– Народната ни музика в мелодично и ритмично отношение. – В: *Музикален вестник*, 1908, № 8, с. 3 – 4.

Приложение 4. Основни текстове за църковната музика **Appendix 4. Basic Texts about Church Music**

– Няколко думи върху техническото устройство и произхождението на българския черковен напев. Пловдив: Единство, 1899.

– Българското народно черковно пеене. – В: *Надежда* (Стара Загора), 1900, № 2, с. 320 – 324.

– По изучаване и събиране на черковните ни напеви. – В: *Музикален вестник*, 1905, № 10, с. 2 – 3.